

SPOLNO NASILJE NA DELOVNEM MESTU: KAJ STORITI?

Delovni odbor za feminizem društva Iskra

Nasilje nad ženskami je pojav, ki je najočitnejši in ženskam najnevarnejši izraz patriarhata. Nasilje nad ženskami se izvaja v različnih oblikah – kot ekonomsko, fizično, psihično in spolno nasilje. Vsako ima svoje posebne značilnosti in manifestacije, večinoma pa jim je skupna moška dominacija. Nasilje nad ženskami namreč izvira iz družbene neenakosti med spoloma in to neenakost obenem tudi ohranja. Politične in ekonomske razmere pa dodatno otežujejo možnosti žrtev za izstop iz nasilja; zaradi materialnih razlogov velikokrat ne morejo zapustiti nasilnega partnerja ali pa ne morejo zamenjati službe, v kateri so žrtev spolnega nasilja in podobno. Z gibanjem #metoo so ženske po vsem svetu spregovorile o posamičnih primerih spolnega nasilja, ki jih je tako veliko, da sistemske narave nasilja nad ženskami ne moremo več zatajiti. Spomnimo na nekaj najbolj odmevnih primerov v zadnjih letih pri nas: spolno nadlegovanje učenk na šolskem izletu, odločba koprskega sodišča, ki ni prepoznalo posilstva, saj je žrtev na začetku spolnega napada še spala, zgodbe o spolnem izkoriščanju s strani ljubljanskega župana, afere spolnega nadlegovanja, v katere sta bila vpletena kar dva od treh rektorjev slovenskih univerz, spletno spodbujanje k nasilju nad ženskami, ki se udeležujejo v javnem življenju, spolni napadi zdravnikov, ki še vedno opravljajo svoje delo, skupinsko posilstvo najstnice, kjer pa je – ponovno koprsko sodišče – na prvi stopnji kazen omililo z argumentom potešitve spolnega nagona, ker je eden izmed storilcev že dalj časa sam in v teh pogojih nima redne možnosti po realizaciji naravnih nagonov ... Vsi in vse pa se zavedamo, da so primeri, ki pridejo v javnost, le najbolj odmevni. Straši nas misel na to, koliko posilstev ni bilo in ne bo prijavljenih zaradi upravičenega strahu pred ponovno viktimizacijo na institucijah.

Da je nasilje nad ženskami vseprisoten pojav, potrjujejo tudi mnoge študije. Za evropsko področje je Amnesty International leta 2005 poročal, da je glavni vzrok smrti za ženske med 16. in 44. letom starosti partnersko nasilje. Raziskava Evropske agencije za temeljne pravice, izvedena v vseh članicah EU leta 2012, kaže, da je bilo 22 % žensk v Sloveniji (33 % v EU) po 15. letu starosti že žrtev fizičnega ali spolnega nasilja, 34 % (43 % v EU) pa jih je bilo ali je žrtev psihološkega nasilja s strani partnerja. Okoli 215.000 primerov spolnega nasilja je leta 2015 zabeležila policija v državah Evropske unije, kar tretjina od teh primerov so posilstva. Devetdeset odstotkov žrtev je žensk, povzročitelji pa so v 99 % primerov moški. Podatki Slovenske policije pravijo, da so bile ženske, žrtve nasilnih kaznivih dejanj, največkrat žrtve nasilja v družini. Statistika iz let 2010–2014 kaže, da je bilo vsako leto podanih okoli 1600 prijav. Leta 2017 je bilo policiji prijavljenih 432 primerov

spolnega nasilja, posilstva ali spolne zlorabe. To so le prijavljeni primeri, ki jih je obravnavala policija, še veliko več takšnih primerov pa ostaja neprijavljenih.

Statistike govorijo zase in kar povedo, je grozljivo. Dokler je nasilje še vedno nekaj, kar tako ali drugače vsaj enkrat v svojem življenju doživi vsaka ženska, se ne moremo sprenevedati, da živimo v družbi, ki v enaki meri spoštuje vse svoje člane in članice in ki vsem omogoča enake možnosti sodelovanja. Kljub temu, da nasilje na načelni ravni zavračamo, je zelo očitno, da nismo naredili dovolj, da bi se ob konkretnih primerih nasilja primerno odzvali, zavarovali žrtev in sankcionirali storilca.

V Iskrinem Delovnem odboru za feminizem želimo pripomoči vsaj k temu, da bi kot družba dosegli boljše razumevanje patriarhalnih mehanizmov, ki niso prisotni zgolj med ozkimi štirimi stenami, ampak tudi znotraj institucionalnih zidov. Ta priročnik je eden izmed korakov v tej smeri. Napisan je sicer zgolj za področje delovnega razmerja, saj vsaka specifična situacija zahteva svojevrsten odziv. Z letošnjimi medijsko odmevnimi #delozlom akcijami se je izkazalo delovno okolje za tisto, kjer se dogaja precej izkoriščanja neenako vzpostavljene moči. Osnovni namen priročnika je svetovati tako žrtvam kot institucijam, kjer se spolno nasilje dogaja, kako čim bolj učinkovito ukrepati v primerih suma (spolnega) nasilja in poskrbeti, da do podobnih situacij v prihodnje ne bi več prihajalo.

Pri pisanju tega priročnika smo si pomagale z Zakonom o delovnih razmerjih, s Protokolom obravnave trpinčenja Babiške in zdravstvene nege, gradivi SOS telefona in Društva za nenasilno komunikacijo.

KAJ JE (SPOLNO) NADLEGOVANJE, NASILJE, TRPINČENJE NA DELOVNEM MESTU?

Nekaj primerov ravnanj in vedenj, ki lahko pomenijo spolno nadlegovanje ali nadlegovanje zaradi spola na delovnem mestu:

- **Fizične oblike:** spolno sugestivne geste, neželjeno objemanje ali poljubljanje, nepotrebno dotikanje, trepljanje, ščipanje, spolni napad, vsiljen spolni odnos ...
- **Verbalne oblike:** nedobrodošlo osvajanje, spreminjanje službenih tem v spolne, opolzki komentarji, zgodbe, šale, opazke s spolno vsebino, neželjeno naslavljanje s srček, punči, miška, sestrica, mačo, lepotec, bratec ...
- **Neverbalne oblike:** tesno približevanje osebe, pohotni in žaljivi pogledi ali geste, elektronska ali SMS sporočila s spolno vsebino ...
- **Druge na spolu temelječe oblike:** seksistične šale, zastraševanje, obrekovanje, žaljenje, posmehovanje, poniževanje, pripovedovanje laži ali razširjanje neresničnih govoric – vse zaradi spola osebe.
- **Karijerne oblike:** obljubljeni višji plači, napredovanje, druge ugodnosti, če oseba pristane na katero od naštetih ravnanj, grožnje z negativnimi posledicami, če jih odkloni ali se jim zoperstavi.

V Društvu za nenasilno komunikacijo spolno nasilje opredelijo kot: »Vsa dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. Spolno nasilje je vsakršno vedenje, ki ga oseba doživlja kot vdor v njeno telesno integriteto, ki omejuje njeno pravico do odločanja o lastnem telesu ter prekorači osebne meje.« Svetovna zdravstvena organizacija ga razdeli še natančneje: »Dejanja niso omejena samo na prisiljen spolni odnos, ampak vključujejo širok spekter spolnih vedenj, vključno s poskusom, da bi od nekoga dosegel spolni odnos, do spolnega nadlegovanja, prisile, spolnega izkoriščanja itd.«

Zakon o delovnih razmerjih Republike Slovenije prepoved spolnega in drugega nadlegovanja na delovnem mestu opredeli v 7. členu:

7. člen

(prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu)

(1) Prepovedano je spolno in drugo nadlegovanje. Spolno nadlegovanje je kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja. Nadlegovanje je vsako neželjeno vedenje, povezano s katero koli osebno okoliščino, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje.

[...]

(4) Prepovedano je trpinčenje na delovnem mestu. Trpinčenje na delovnem mestu je vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom.

(5) Delavec, ki je žrtev trpinčenja, ne sme biti izpostavljen neugodnim posledicam zaradi ukrepanja, ki ima za cilj uveljavitev prepovedi trpinčenja na delovnem mestu."

KAJ STORITI, ČE SEM ŽRTEV NASILJA ALI NADLEGOVANJA NA DELOVNEM MESTU?

- Zaupam sindikalni zaupnici ali zaupniku, nadrejenemu, sodelavki: nekemu, ki mu zaupam oz. osebi, zadolženi za obravnavo tovrstnih zadev. Skupaj z njimi_njo premislim o možnih rešitvah (prijava na policijo, pravna pomoč, če je dogajanje neskladno z Zakonom o delovnih razmerjih ali drugimi pravnimi akti, možnost zagovorništva, svetovalne podpore in podobno).
- Če na delovnem mestu ni osebe, ki bi ji lahko zaupala, se obrnem na eno izmed organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja in ustavljanja nasilja (gl. zadnje poglavje tega priročnika).
- Vodim dnevnik z natančnim opisom nasilnih dejanj, kraja, časa, vpletenih oseb ter lastnih občutij po dogodku. Pazim, da je na mestu, kjer ga ne more najti povzročitelj nasilja/nadlegovanja ali druga oseba, ki bi te podatke uporabila proti meni.
- Shranjujem dokaze, ki vsebujejo zapisnike sestankov, zdravniške evidence, pisne izjave ljudi, ki so bile priča nasilju/nadlegovanju, lastne občutke in opažanja nadlegovanja/nasilja ter druge dokumente, ki opisujejo nevarno okolje.
- Poskrbim zase. Prosti čas poskušam nameniti dejavnostim, ki me sproščajo in veselijo. Pokličem prijateljico, prijatelja, grem v kino, plešem, berem, se sprehajam. Počnem tisto, ob čemer se počutim prijetno in družim se s tistimi, ob katerih se počutim varno in sprejeto.
- Nasilje in nadlegovanje prijavim na ustrezne institucije.

KAJ STORITI, ČE SUMIM, DA JE NEKDO V MOJEM DELOVNEM OKOLJU ŽRTEV ALI STORILEC NASILJA?

- Žrtvi svetujem, da ravna v skladu z zgornjimi priporočili oz. da poda prijavo na policijo.
- Če ocenim, da je varno in da s tem ne bom ogrozil/a sebe, povzročitelja pozovem, naj s svojim vedenjem preneha.
- Pri nadrejenem in/ali sindikatu zahtevam, da ukrepa glede obstoječe situacije in implementira pravilnik/protokol za ravnanje v primerih spolnega nasilja. Če na delovnem mestu ni sindikata ali pa je nadrejena oseba žrtev nadlegovanja/nasilja, diskusijo o nasilju v svoji instituciji odprem na sestanku oz. komunikacijskem kanalu, ki se mi zdi primeren, ali pa za nasvet vprašam za to usposobljene organizacije (gl. zadnje poglavje tega priročnika).

KAJ STORITI, KO NAM NEKDO ZAUPA IZKUŠNJO O NASILJU?

Pogosto se znajdemo v zadregi, ko nam prijateljica ali katera druga oseba spregovori o nasilju, ki ga doživlja. Ponujamo nekaj opornih točk, ki ti bodo morda v opisani situaciji v pomoč:

- Pomembno je, da ji verjameš, čeprav prej nisi nikoli pomislil/a, da je žrtev nasilja.
- Poudari, da za nasilje ni kriv/a on/a, saj so občutki krivde pogosti in hudi.
- Nudi ji čustveno oporo. Ne moraliziraj, ne vzbujaj dodatnih občutkov krivde (nepriemna vprašanja: Zakaj mu pustiš, da to dela s tabo? Zakaj nisi že prej kaj rekla? Zakaj takoj ne odideš?).

- Sprejmi njeno/njegovo morebitno zmedenost glede čustev. Dovolj ji/ mu, da svoja čustva izrazi, kakršnakoli že so.
- Ne bodi pokroviteljski in pretirano zaščitniški. Krepi njeno/njegovo zaupanje vase in v svojo moč.
- Informiraj jo/ga o možnih ukrepih.
- Spoštuj njene/njegove odločitve. Ne vsiljuj svoje predstave o pravilnem načinu in hitrosti reševanja situacije.
- Nudi oporo, ko jo potrebuje.
- Bodi potrpežljiv/a.

KAJ STORITI, ČE OPAZIMO NASILJE V SVOJI OKOLICI?

- Oceni situacijo: v nekaterih situacijah je jasno, da gre za nasilje. Gre za primere, ko ena oseba udarja drugo, ji grozi, jo na silo zadržuje, kadar si priča pretepu in podobno. Hkrati je veliko situacij, ki niso tako jasne. V vseh teh situacijah je dobro, da ukrepamo, a na različne načine.
- Ukrepaj: če gre za nasilje, ne posreduj, saj bi tako lahko žrtev spravi/a v še večjo nevarnost in ogrozil/a tudi sebe. Pokliči 113 ali obvesti varnostnika, če gre za prostor, kjer so prisotni tudi varnostniki.

Kadar gre za situacije, ki bi lahko vodile v nasilje, lahko posreduješ na različne načine in tako preprečiš stopnjevanje, hkrati pa odvzameš moč povzročitelju in okrepiš moč žrtve:

- Poišči zaveznike – osebe, ki bi lahko skupaj z vami posredovale. Več kot je oseb, ki se odzovejo, večji bo učinek.
- Stopi k nadlegovani osebi in jo vprašaj, če potrebuje pomoč. »Je vse v redu?«, »Potrebujete pomoč?«

- Osebi, ki nadleguje, odločno reci, naj preneha. »Dovolj!«, »Pusti jo pri miru in pojdi stran!«, »Nehaj!«
- Če nadlegovana oseba to želi, ostani nekaj časa z njo ali jo pospremi stran.
- Ponudite dodatno pomoč: ko se situacija umiri, lahko osebo, ki je doživela nasilje ali nadlegovanje, informiraš o možnih oblikah pomoči, če bi jih v prihodnosti potrebovala. Če gre za tebi znano osebo, se lahko zgodi, da bo s tabo spregovorila tudi o drugih situacijah, ko je doživela nasilje. Pri pogovoru upoštevaj osnovne napotke pogovora z žrtvijo nasilja.
- Poskrbi zase: v situaciji, ko posreduješ, je prav, da daš prednost občutkom in čustvom žrtve in ne svojim, čeprav si verjetno tudi sam/a razburjen/a. Kasneje si dovoli, da tudi sam/a občutiš vse, kar te morebiti teži. Pogovori se z zaupno osebo. Vzemi si čas za sproščujočo aktivnost, ki te bo razbremenila.

KAKO LAHKO INSTITUCIJE PREPREČUJEJO SPOLNO NASILJE IN NADLEGOVANJE NA DELOVNEM MESTU?

- Izvajajo izobraževanja o vrstah nasilja, kako ga prepoznati in kakšni so ustrezni ukrepi ob zaznanem nasilju.
- Uvedejo posebne ukrepe za preprečevanje spolnega ter drugega nadlegovanja. Ni dovolj le sama informiranost, temveč tudi določitev odgovornih in zaupnih oseb. Za uvajanje ukrepov se obrnite na za to usposobljene organizacije (gl. zadnje poglavje tega priročnika).
- Vpeljejo jasne protokole ravnanja v primerih nadlegovanja in nasilja. Predvsem pa je pomembna njihova uspešna implementacija. Jasno predvidene sankcije za različno huda dejanja, predvidena oseba, ki je zadolžena za opravljanje zaupniške funkcije, ter dosledno upoštevanje obstoječe zakonodaje s področja.
- Sankcionirajo storilca ali storilko skladno s storjenim dejanjem.

Po 47. členu Zakona o delovnih razmerjih:

je delodajalec dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu. O sprejetih ukrepih mora delodajalec pisno oziroma na vsem dostopnem mestu obvestiti delavce.

OBLIKE POMOČI:

Policija: telefon: 113 (24ur/dan), anonimna številka policije: 080 12 00 (24ur/dan)

Inšpektorat za delo: telefon: 01/280 36 76, 01/280 36 60, 01/280 36 70

UKC Ljubljana – Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa: telefon: 01/522 43 34

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja: telefon: 080 11 55 (vsak delavnik od 12. do 22. ure, ob sobotah, nedeljah in praznikih od 18. do 22. ure), e-naslov: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi: svetovalna brezplačna telefonska linija: 080 17 22 (vsak delavnik od 9. do 13. ure), e-naslov: info@drustvo-kljuc.si spletni naslov: www.drustvo-kljuc.si

Društvo za nenasilno komunikacijo: telefon: 01 434 48 22 (vsak dan od 8. do 16. ure, po dogovoru tudi izven tega časa), e-naslov: si, dnk.koper@siol.net

Društvo Ženska svetovalnica: telefon: 01 25 11 602 (ponedeljek, sreda od 16. do 18. ure, torek, četrtek, petek od 10. do 12. ure), e-naslov: zenska.svetovalnica@guest.arnes.si

VIRI:

https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2019/10/Nasilje-kaj-lahko-storim_Priloga.pdf

<https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33>

https://www.zbornica-zveza.si/sites/default/files/doc_attachments/protokol_obravnavе_trpincenja.pdf

<https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/act770012005en.pdf?fbclid=IwAR1r36mWCPTEACQEklgb0UhmF1xkZID3fB9FZXAk8iLg1aM-SKo8sotp2h8k>

<https://www.stat.si/StatWebPDF/PrikaziPDF.aspx?id=5585&lang=sl>

<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/violence>